

فهرست نویسی مواد و منابع غیر کتابی

کتابداران همواره در تلاش بوده اند که منابع کتابخانه ها را براساس اصول و نظمی مشخص سازماندهی کنند تا بازیابی منابع اطلاعاتی جهت پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی کاربران کتابخانه ممکن شود. اکنون فهرست نویسی دارای اصول، قواعد و دستورالعمل های مدونی است که هر کتابدار باید برحسب مورد از آن آگاه باشد.

در کتابخانه ها علاوه بر کتاب ها از منابع غیر کتابی نیز بطور فزاینده ای استفاده می شود که با وجود اینکه هنوز کتاب ها در کتابخانه ها هنوز جایگاه اصلی خود را حفظ کرده اند. ولی باید این واقعیت را نیز پذیرفت که منابع غیر کتابی بطور مداوم در حال ورود به مجموعه های کتابخانه ها ترجیح می دهند به استفاده از این منابع روی آورند.

اهمیت فهرست نویسی منابع غیر کتابی در کتابخانه ها بسیاری از فعالیت های کتابخانه ها و آرشیو های دیداری شنیداری همچون حفظ و نگهداری تحقیق و پژوهش امانت و اطلاع رسانی مدیون فهرست نویسی مجموعه منابع آنهاست.

منابع غیر کتابی همچون سایر رسانه های اطلاعاتی به شرطی از کارایی لازم برخوردارند که بتوان از اطلاعات آن ها به سهولت و در زمان اندک استفاده کرد و این امر زمانی امکان پذیر است که در کتابخانه ها و آرشیوهای دیداری شنیداری، فهرست نویسی صورت گرفته باشد.

کتابداران ناچارند برای پاسخگویی مناسب به نیازهای اطلاعاتی کاربران کتابخانه دست به فهرست نویسی منابع بزنند چرا که دستیابی کاربران به اطلاعات موجود در انواع منابع بسیار باارزش گردآوری و نگهداری مستقیم این منابع در کتابخانه است. حجم گسترده و روز افزون اطلاعات در دنیای کنونی در صورتی مفید و مثمر ثمر خواهد بود که امکان دستیابی به جز جز اطلاعات روز آمد مقدور باشد و این دستیابی میسر نخواهد شد مگر با سازماندهی اطلاعات که از گام های موثر در سازماندهی اطلاعات فهرست نویسی منابع کتابخانه ای است تا از طریق آن بتوان منبع مورد نیاز را از میان مجموعه موجود با سرعت و سهولت بیشتر بازیابی کرد.

اهداف اصلی این درس عبارت است از:

- آشنایی با انواع منابع غیر کتابی
- ایجاد مهارت در استفاده از قواعد فهرست نویسی توصیفی
- آشنایی و توانایی تشخیص عناصر توصیف در انواع منابع غیر کتابی

برای رسیدن به هدف اول، انواع منابع غیر کتابی را در گروه های مشخص تعریف می کنیم برای رسیدن به هدف دوم نحوه استفاده از قواعد فهرست نویسی همراه با راهنمایی های لازم ارائه می شود. برای رسیدن به هدف سوم، نواحی و عناصر توصیف و چگونگی درج آنها به تفکیک گروه های مختلف منابع غیر کتابی همراه با طرح مثال و کار عملی ارائه می شود.

فصل ۱: کلیات

جلسه ۱: منابع غیر کتابی

- تعریف منابع غیر کتابی
- تقسیم بندی منابع غیر کتابی
- غیر کتابی و تعریف آن ها انواع منابع

جلسه ۲: فهرست نویسی

- تعریف فهرست نویسی، فهرست نویسی منابع غیر کتابی
- ضرورت و اهمیت سازماندهی منابع غیر کتابی

- تفاوت فهریت نویسی کتاب و منابع غیر کتابی

فصل ۲: قواعد و عناصر توصیف

جلسه ۳: قواعد و استانداردهای فهرست نویسی

- استانداردهای توصیف کتابشناختی
- قواعد فهرست نویسی منابع
- قواعد فهرست نویسی منابع غیر کتابی در گروه های خاص

جلسه ۴: نواحی و عناصر توصیف

- پیشینه و توصیف کتابشناختی
- نواحی و عناصر توصیف
- اصطلاح ها و عبارت های رایج در فهرست نویسی (برای مطالعه بیشتر)

جلسه ۵: راهنمای استفاده از قواعد فهرست نویسی انگلوامریکن (ویرایش دوم)

- ساختار
- شماره گذاری قواعد ، نقطه گذاری
- سطوح توصیف

جلسه ۶: قواعد کلی ۱

- منبع اصلی اطلاعات ، ناحیه عنوان و شرح پدیدآور
- ناحیه ویراست

جلسه ۷: قواعد کلی ۲

- ناحیه وضعیت نشر ، تولید و توزیع و جز آن
- ناحیه مشخصات ظاهری ، ناحیه فروست
- ناحیه یادداشت

فصل ۳: نحوه فهرست نویسی منابع غیر کتابی در گروه های خاص

جلسه ۸: فهرست نویسی منابع چاپی

- جزء آموزشی اول : خصوصیات کلی منابع چاپی ، منبع اصلی اطلاعات ، وجه تسمیه عام
- جزء آموزشی دوم : ناحیه مشخصات ظاهری
- جزء آموزشی سوم : ناحیه یادداشت

جلسه ۹: فهرست نویسی منابع گرافیکی

- خصوصیات کلی منابع گرافیکی ، منبع اصلی اطلاعات
- وجه تسمیه عام و خاص ، ناحیه مشخصات ظاهری
- ناحیه یادداشت ، نمونه های توصیف منابع گرافیکی

جلسه ۱۰: فهرست نویسی منابع جغرافیایی

- خصوصیات کلی منابع جغرافیایی ، منبع اصلی اطلاعات، وجه تسمیه عام و خاص ، ناحیه داده های ریاضی
- ناحیه مشخصات ظاهری

- ناحیه یادداشت ، نمونه های توصیف منابع جغرافیایی

جلسه ۱۱: فهرست نویسی منابع شنیداری

- خصوصیات کلی منابع شنیداری
- منبع اصلی اطلاعات، وجه تسمیه عام و خاص ، ناحیه مشخصات ظاهری
- ناحیه یادداشت ، نمونه های توصیف منابع شنیداری

جلسه ۱۲: فهرست نویسی منابع ویدئویی و پروژکتوری

- خصوصیات کلی منابع ویدئویی و پروژکتوری ، منبع اصلی اطلاعات
- وجه تسمیه عام و خاص ، ناحیه مشخصات ظاهری
- ناحیه یادداشت ، نمونه های توصیف منابع ویدئویی و پروژکتوری

جلسه ۱۳: فهرست نویسی میکروفرم ها

- خصوصیات کلی میکروفرم ها ، منبع اصلی اطلاعات، وجه تسمیه عام و خاص ، داده های ویژه برای مواد جغرافیایی و پیاپیها
- ناحیه مشخصات ظاهری، ناحیه یادداشت ، نمونه های توصیف میکروفرم ها

جلسه ۱۴: فهرست نویسی منابع الکترونیکی

- خصوصیات کلی منابع الکترونیکی، منبع اصلی اطلاعات
- وجه تسمیه عام و خاص ، ناحیه مشخصات ظاهری
- ناحیه یادداشت ، نمونه های توصیف منابع الکترونیکی

جلسه ۱۵: فهرست نویسی منابع سه بعدی

- خصوصیات کلی منابع سه بعدی ، منبع اصلی اطلاعات ، وجه تسمیه عام و خاص
- ناحیه مشخصات ظاهری
- ناحیه یادداشت ، نمونه های توصیف منابع سه بعدی

جلسه ۱۶: فهرست نویسی منابع چند رسانه ای

- خصوصیات کلی منابع چند رسانه ای ، منبع اصلی اطلاعات ، وجه تسمیه عام و خاص
- ناحیه مشخصات ظاهری ، ناحیه یادداشت ، نمونه های توصیف منابع چند رسانه ای

منابع و مراجع اصلی فارسی :

- ادموندسون، ری (۱۳۸۶) فلسفه و اصول آرشیو داری دیداری شنیداری. ترجمه وحید تهرانی پور. تهران: نشر کتابدار.
- تمپر را بهتر بشناسیم (۱۳۸۲) تمبر. (۱۳، ۱۲) ۱۴-۱۱.
- چاپمن، آن (۱۳۸۶) آر دی ای: استاندارد بین المللی جدید. ترجمه قمر مطلوب نما. (۳).
- حاجی زین العابدینی، محسن (۱۳۸۱) بررسی مسائل فهرست نویسی منابع اینترنتی و ارائه دستنامه پیشنهادی برای کتابخانه های ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران. دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۷) لغتنامه دهخدا. تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- رائی ساربانقلی، محمد صابر (۱۳۸۴) گونه های مواد آرشیوی. مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، مجله الکترونیکی ۴. بازیابی ۲۱ دی ۱۳۸۸
- سلطانی، پوری، راستین، فروردین (۱۳۷۹) دانشنامه کتابداری و اطلاع رسانی. تهران: فرهنگ معاصر
- شعبان زاده، مریم، درخوش، ملیحه (۱۳۸۹) آر دی ای نگاهی نو به آینده فهرست نویسی. کتاب ماه کلیات (۱۶۳).
- شهیمیرزادی، طیبه، قریشی، سوسن (۱۳۸۳). آماده سازی منابع اطلاعاتی. تهران: کتابدار.
- عبداللهی، مریم (۱۳۸۳). ارزیابی وضعیت فهرست نویسی منابع الکترونیکی براساس قواعد انگلوماریکن در کتابخانه های دانشگاهی و آرشیوهای موجود در شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال.
- فتاحی، رحمت الله (۱۳۷۹). فهرست نویسی: اصول و روش ها. مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.
- فرهنگ کاربران کامپیوتر (۱۳۷۵). ترجمه ادیک باغداساریان: تهران: تابان
- قواعد فهرستنویسی انگلوماریکن (۱۳۷۱). ویرایش دوم. ترجمه رحمت الله فتاحی. مشهد: آستان قدس رضوی، معاونت فرهنگی.
- کاوه، گیتی (۱۳۷۹). طراحی نظام آرشیو صدای سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال.
- میکروسافت (۱۳۸۱). فرهنگ تشریحی اصطلاحات کامپیوتری میکروسافت (ویرایش پنجم، ۲۰۰۲-۲۰۰۳) مترجم فرهاد قلی زاده نوری. ویرایش ۵. تهران: سینا تصویر: کانون نشر.
- مرادی، خدیجه، حاجی زین العابدینی، محسن (۱۳۸۹). استاندارد توصیف و دسترسی به منابع آر دی ای. مقدمه ای بر فهرستنویسی در قرن ۲۱. ارتباط علمی. آماده انتشار. بازیابی ۲ بهمن، ۱۳۸۸.
- مرادی، نورالله (۱۳۸۰). مدیریت آرشیو های دیداری و شنیداری. (ویرایش ۲). تهران: کتابدار.
- مصاحب، غلامحسین (۱۳۸۱). دایره المعارف فارسی. تهران: امیرکبیر
- معین، محمد (۱۳۸۱). فرهنگ فارسی. تهران: امیرکبیر.
- هریسون، هریت و. (۱۳۸۸). مشکلات خاص فهرستنویسی تصاویر متحرک در آرشیو. آرشیو های دیداری و شنیداری: مجموعه مقاله های کاربردی. تهران: کتابدار.
- همت زاده، فاطمه (۱۳۸۸). مقایسه تطبیق استانداردهای بین المللی کتابشناختی و آرشیوی. فصلنامه گنجینه اسناد.

- ❖ *Anglo American Cataloging Rules* (2002). Joint Steering Committee of American Library Association...[et al]. Chicago: American Library Association.
- ❖ FIAF cataloging rules for film archives (1991). Compiled and edited by Harriet W. Harrison for the FIAF Cataloging Commission. Munchen: K. H. Saur.
- ❖ Miliano, Mary (1999). *The IASA cataloging rules: a manual for the description of sound recording and related audiovisual media*. International Association of Sound and Audiovisual Archives. [online], available at: Error! Hyperlink reference not valid. Jan. 2010]
- ❖ Wikipedia (2011). *Carpet design*. [online], available at: [http://en.wikipedia.org/wiki/ Carpet design](http://en.wikipedia.org/wiki/Carpet_design). [2 Jan 2011]
- ❖ Wikipedia (2011). *Flag*. [online], available at: [http://en.wikipedia.org/wiki/ Flag](http://en.wikipedia.org/wiki/Flag). [2 Jan 2010]
- ❖ Wikipedia (2011). *Project*. [online], available at: [http://en.wikipedia.org/wiki/ Project](http://en.wikipedia.org/wiki/Project). [2 Jan 2009]
- ❖ Wikipedia (2011). *Puzzle*. [online], available at: [http://en.wikipedia.org/wiki/ Puzzle](http://en.wikipedia.org/wiki/Puzzle). [2 Jan 2009]

